

2018-04-14

Högskoleprovet

Provpass 2

- Alla svar ska föras in i svarshäftet **inom** provtiden.
- Markera dina svar tydligt i svarshäftet.
- Du får använda provhäftet som kladdpapper.
- Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.
- Du får inget poängavdrag om du svarar fel.
- På nästa sida börjar provet, som innehåller 40 uppgifter.
- Provtiden är **55 minuter**.

Verbal del

Detta provhäfte består av fyra olika delprov. Dessa är ORD (ordförståelse), LÄS (svensk läsförståelse), MEK (meningskomplettering) och ELF (engelsk läsförståelse). Anvisningar och exempeluppgifter finner du i ett separat häfte.

Prov	Antal uppgifter	Uppgiftsnummer	Rekommenderad provtid
ORD	10	1–10	3 minuter
LÄS	10	11–20	22 minuter
MEK	10	21–30	8 minuter
ELF	10	31–40	22 minuter

Börja inte med provet förrän provledaren säger till!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

DELPROV ORD – ORDFÖRSTÅELSE

1. begrundan

- A övertygelse
- B synsätt
- C uppskattning
- D kunskap
- E eftertanke

2. slå mynt av

- A utnyttja
 - B förstärka
 - C ersätta
 - D förgylla
 - E bearbeta
-

3. gemene man

- A nära släkting
- B finare sällskap
- C känd person
- D folk i allmänhet
- E ondsint människa

4. resonabel

- A tillförlitlig
 - B rättvis
 - C samstämmig
 - D vettig
 - E pratsam
-

5. kallskänk

- A donation från en okänd
- B plats för tillredning av mat
- C känsla av övergivenhet
- D rituell överlämning av gåva
- E obehaglig överraskning

6. avhandla

- A beställa
 - B rådfråga
 - C diskutera
 - D meddela
 - E prestera
-

7. fonologi

- A läran om språkljuden
- B läran om talekonsten
- C läran om dialekterna
- D läran om skriftspråken
- E läran om tryckkonsten

8. arla

- A klart
 - B tidigt
 - C vackert
 - D enkelt
 - E svalt
-

9. mani

- A vanesak
- B stark rädsla
- C inbillningssjuka
- D överdrivet intresse
- E nedstämdhet

10. umbärlig

- A onödig
- B sällskaplig
- C varsam
- D bristfällig
- E omständlig

Varning för konsten

Det är något märkligt med debatten om en kulturkanon. Frågorna ställs på en redan uppritad spelplan: Gör kulturen oss friska? Kan den berika oss? Hur får man tag i nycklarna till de åtrådda rummen där vi vill vara?

Märkligheten ligger, tror jag, i att detta inte är något jag känner igen från min vardag, och jag sysslar ändå med kultur varje dag i mitt yrkesliv. Kulturkunskapen ger mig inte sociala nycklar eller pengar eller någonting ditåt. Tvärtom uppfattar jag det som konstnärens och kritikerns uppgift att ifrågasätta färdiga spelplaner, och det tjänar man inte på personligen. Låt vara att det kulturella kapitalet verkligen har en lång historia och att många av de konstverk som ingår i kanon idag har kommit till i en miljö av socialt spel. Den borgerliga litteraturen, om vi talar om böcker, har ändå andra syften än att hösta in sociala fördelar för sina läsare.

Qaisar Mahmood är den som talar om sociala nycklar, och han pekar själv oförblommerat ut den nytta kulturen gör för honom när det gäller att vinna det som Bourdieu kallar ett symboliskt kapital. Mahmood ställer ungdomsminnen av hippa och coola ungdomar slött bläddrande i verk av Baudelaire, Hjalmar Söderberg, Kafka eller Bukowski på kaféerna på Södermalm mot minnen av de gamla kompisarna i Tensta vars ideal var att ha de senaste märkeskläderna och köra dyra bilar. I båda fallen handlar det om kapital som måste erkännas som värdefullt för att

det ska gå att växla in på en mellanmännisklig marknad. Att ha läst många böcker är alltså inte poängen, men att ha bläddrat slött i dem på rätt plats inför rätt ögon kan räcka för att symbolvärdet ska kunna bärgas. Därmed har Mahmood verkligen identifierat en nyckel i det svenska samhället, men det har inte med konsten i sig att göra.

Precis som för 15 år sedan när frågan om nyckelharpan som svenskt nationalinstrument låg på bordet (riksdagsledamöter från alla partier utom Vänsterpartiet motionerade om det) handlar kanonfrågan om en ”quick fix” av kultur som snabbt ska leverera i symbolisk mening, inte om vad förtroendet med konsten verkligen gör med oss och vilka konsekvenser det får.

Kunskap om kanon leder ofta till att du ifrågasätter kanon. Det du trodde var sant kanske inte alls stämde. Varning för konsten – den gör dig revolutionär! Den kan få dig att ställa motfrågor, övervinna dina impulser att ta genvägar och öva dig i mod att vara kritisk; den kan lära dig att hämta lyckan i annat än det samhällsnormerna säger att du ska känna lycka över, och tvinga dig att stå kvar i din övertygelse, utanför låsta dörrar, utan några sociala nycklar.

SOFIA LILLY JÖNSSON

kanon = en samling offentligt erkända konstnärliga verk

Uppgifter

11. Vad menar Qaisar Mahmood, enligt textförfattaren, att man kan skaffa sig med hjälp av en ”social nyckel”?

- A Inblick i litteraturen.
- B Tillträde till en gemenskap.
- C Verklig kulturell kompetens.
- D Mod att bryta mot normen.

12. Vilket påstående om konstens funktion överensstämmer bäst med textförfattarens konstsyn?

- A Konsten symboliserar kulturellt kapital.
- B Konsten för oss ut i det oförutsägbara.
- C Konsten utgör den verkliga kanon.
- D Konsten ger oss tillgång till sociala sammanhang.

Willis–Ekboms sjukdom

Uppfattningen om restless legs-syndromet, en sjukdom som drabbar cirka 10 procent av kvinnorna och 5 procent av männen i vårt land, har under det senaste året genomgått stora förändringar i olika sammanhang.

En stor och genomgripande förändring är namnbytet till Willis–Ekboms sjukdom, som beslutats inom internationella grupperingar, i första hand patientföreningar. Numera förekommer ”Willis–Ekboms sjukdom” i stället för eller parallellt med ”restless legs-syndromet” i de vetenskapliga artiklar som publiceras i ämnet.

Den engelske läkaren sir Thomas Willis, som levde i England under slutet av 1600-talet, utförde bland annat studier av nervsystemets anatomi och publicerade flera skrifter i det sammanhanget. Han var den förste att göra en mer noggrann beskrivning av *circulus arteriosus cerebri*, artäreringen strax under hjärnan, vilken sedermera även fick benämningen *circulus arteriosus Willisii* (”Willis ring”).

Den första beskrivningen av symtom som passar väl in i de kriterier som i dag används för att ställa diagnosen Willis–Ekboms sjukdom kan man finna i patientfall som Willis beskrev. Willis använde en blandning av alkohol och opium, laudanum, på sina patienter med sannolik Willis–Ekboms sjukdom. Därmed var Willis även först med att beskriva god effekt av behandling med en opioid, något som används än i dag, kanske i tredje hand, hos patienter som lider svårt av Willis–Ekboms sjukdom.

Den svenske neurologen Karl-Axel Ekbom myntade namnet ”restless legs”, som var titeln på hans avhandling 1945. Att uppfatta och benämna restless legs som ett syndrom tillkom på 1960-talet. Beskrivningen av symtomen lade senare grunden till de fyra kriterier som ska gälla för diagnos och som publicerades 1995 av International Restless Legs Syndrome Study Group (IRLSSG).

Ekbom lade fram sin avhandling i april månad, några få veckor före freden efter andra världskriget. Kunskaps-spridningen var en annan på den tiden. Mycket av kommunikationen inom den medicinska vetenskapen låg dessutom nere på grund av kriget. Det tog därför lång tid innan Ekboms rön om en ”ny” sjukdom fick den uppmärksamhet de förtjänade.

Det är mot bakgrund av intresset för sömn och sömnrörningars betydelse, som ökat påtagligt under de senaste 20–30 åren, som Ekboms avhandling fått rättmätig uppmärksamhet.

Antalet internationella publikationer om sjukdomen ökar hela tiden. Ekboms beskrivning av symtomen förblev ”skriven i sten”. Anmärkningsvärt är att man skämtsamt

brukar säga att halveringstiden för en medicinsk sanning är tio år; det gäller sannerligen inte Ekboms beskrivning av restless legs. Hans avhandling är än i dag ofta första referens i vetenskapliga artiklar om sjukdomen.

Namnbytet har fått acceptans, trots att det går emot dagens princip att inte benämna sjukdomar med egenamn. Här har man gjort ett undantag. Man menar att detta är ett sätt att få ökad identitet och kunskap kring en sjukdom där det gamla namnet dessvärre ibland gav upphov till missuppfattningar.

En av flera anledningar till namnbytet är att sjukdomen inte enbart drabbar de nedre extremiteterna; patienter med flera års sjukdomslidande har ofta samma besvär från armarna och ibland från bålen. Begreppet syndrom är även mindre lämpligt utanför professionens domäner. Allmänheten vet ofta inte vad ordet syndrom innebär. Dessutom har patienter som har symtom på sjukdomen och verkligen lider av smärtor och sömnrörning sällan upplevt att sjukvården förstår och känner igen deras situation. Detta är dokumenterat av forskare i USA, som menar att undervisning om sjukdomen varit bristfällig vid de medicinska högskolorna. Det finns ingen anledning att tro att förhållandet är annorlunda i vårt land.

Sedan 1982 har den allmänt förhärskande synen på patofysiologin vid Willis–Ekboms sjukdom varit att det handlar om en dysfunktion av dopamintransporten inom det centrala nervsystemet. Att dopaminerga läkemedel fungerar väl vid sjukdomen bekräftar detta.

Ett paradigmskifte avseende patogenesen håller nu möjligen på att ske. Under det senaste decenniet har vetenskapliga studier, bland annat svenska sådana, påvisat att patienterna uppvisar tecken på hypoxi i vävnaden och nedsatt blodflöde. Även tecken på hypoxi inom det centrala nervsystemet har påvisats genom undersökningar på obduktionsmaterial från patienter som under sin levnad besvärats av sjukdomen.

Från Finland publicerades helt nyligen i *Neurology* en studie där man kvällstid, den tid då patienterna har mycket besvär av sin sjukdom, utförde icke-invasiva mätningar av partialtryck av oxygen i huden på benen. Patienter med Willis–Ekboms sjukdom hade lägre oxygenering än friska individer i en kontrollgrupp.

Något som gör studien ytterligare intressant är att oxygeneringen förbättrades då man gav pramipexol, en dopaminagonist. Pramipexol har kärilvidgande egenskaper; en tänkbar orsak till den goda effekten kan vara just den kärilvidgande effekten i kombination med en smärtlindrande effekt.

Författarna konkluderar att sjukdomen kanske primärt beror på hypoxi, som i sin tur beror på reducerad blodtillförsel, framför allt kvälls- och nattetid. Den tanken stöds även av genetiska studier. Det är visat att patienter med den primära, ärftliga formen, som står för cirka 60 procent av fallen, har gener som är associerade med de gener som styr bildningen av kväveoxid.

Detta ger utrymme att tänka sig att man i framtiden utvecklar alternativa behandlingsmetoder, till exempel läkemedel med mer riktad kärllvidgande effekt. Då är man i så fall tillbaka till det Ekbom hävdade redan för 70 år sedan: att detta är en sjukdom som beror på lokal blodbrist i vävnaden på grund av nedsatt mikrocirkulation kvälls- och nattetid. Ekbom använde även olika typer av kärllvidgande läkemedel, men alla dessa är i dag avregistrerade på grund av allvarliga biverkningar.

De dopaminerga läkemedel som vi i dag använder vid Willis–Ekboms sjukdom har en sidoeffekt i form av ökad koncentration av dopaminnivåerna i det centrala nervsystemet med symtomförstärkning som följd, så kallad

augmentation. Även detta motiverar framtagande av alternativ framtida behandling.

Mot bakgrund av att det i den kliniska vardagen finns etablerade metoder som är enkla att använda för att undersöka käriltonus, pågår försök både i Sverige och utomlands för att finna en användbar instrumentell metod för att fastställa diagnosen.

I dag måste man förlita sig enbart på anamnesen, eftersom diagnosen fastställs efter svar på diagnostiska frågor. Detta ställer krav på frågeställarens kunskap och erfarenhet, något som också skapar stor diagnostisk osäkerhet.

Möjligheterna att utveckla diagnostiska instrument och nya alternativa behandlingsmöjligheter inger nu hopp inför framtiden.

JAN ULFBERG

patogenes = en sjukdoms orsak

hypoxi = syrebrist

tonus = spänning

anamnes = patientens egen sjukdomsbeskrivning

Uppgifter

13. Vad av följande framstår som en viktig anledning till det namnbyte som diskuteras i texten?

- A Att ny forskning gjort att Willis och Ekboms tidiga rön nu blivit erkända som korrekta.
- B Att senare vetenskapliga studier konstaterat att symtomen kan bero på flera sjukdomar.
- C Att sjukdomens gamla namn var missvisande, vilket medförde problem för patienterna.
- D Att beteckningen syndrom har visat sig vara felaktig för att beskriva patienternas symtom.

14. Textförfattaren redogör för framsteg som nyligen gjorts beträffande Willis–Ekboms sjukdom. Vad handlar dessa framsteg framför allt om?

- A Möjligheterna att förebygga sjukdomen.
- B Kunskapen om sjukdomssymtomens orsaker.
- C Utsikterna att kunna forska om sjukdomen.
- D Insikterna om sjukdomssymtomens konsekvenser.

15. Vad ser textförfattaren som en trolig utveckling vad beträffar läkemedel mot Willis–Ekboms sjukdom?

- A Att medicinering får en successivt minskad roll till förmån för annan behandling.
- B Att de dopaminpåverkande preparaten förbättras så att deras bieffekter undviks.
- C Att de effektiva läkemedlen blir fler och valet mellan dem mer individanpassat.
- D Att behandlingen inriktas mer på läkemedel som påverkar blodcirkulationen.

16. Vilket var sir Thomas Willis viktigaste bidrag till forskningen om Willis–Ekboms sjukdom, av texten att döma?

- A Han var den förste som identifierade orsaken till sjukdomen.
- B Han var först med att samla sjukdomssymtomen under ett gemensamt namn.
- C Han var den förste som dokumenterade sjukdomens symtom.
- D Han var först med en lyckad behandling av en neurologisk sjukdom.

Bussförare och tillit

”Vart tog tiden vägen?” frågar sig Tommy Nilsson i inledningen till sin doktorsavhandling *Bussförarens upplevelser av förändrade verksamhets- och arbetsvillkor: ett tillitsperspektiv*. Det är en berättigad fråga. Här får vi förflytta oss tillbaka till 1970-talets eländesforskning och riktigt gotta oss åt den alienerade bussföraren och hans arbetsgivare som sitter fast i kapitalismens maktstrukturer. Fast 1970-talsansatsen var kanske inte så dum i alla fall. Här finns ett engagemang och en lidelse som man sällan ser numera. Visst kan det saknas en del analytiska perspektiv och ibland är analysen väl enkel, men det känns skönt med en rak höger ibland.

Tommy Nilsson studerar de strukturella förändringarna i svensk kollektivtrafik och vilka konsekvenser de har fått för bussförarnas arbetsvillkor, deras handlingsutrymme och upplevelse av arbetet. Den basala förändringen är avregleringen, som inneburit att drygt 90 procent av den turlistesatta kollektivtrafiken i dag drivs av privata entreprenörer. Upphandlingar under konkurrens har medfört kostnadsänknings för kommunerna på mellan 10 och 15 procent, vilket i sin tur inneburit minskad lönsamhet i näringen. Effektiviseringskraven har medfört personalminskningar, framför allt inom verkstad och administration. Avregleringen har vidare lett till omfattande strukturella förändringar inom entreprenörernas egna led. Stora internationella företag har köpt upp de svenska bussbolagen och ofta behåller man det ursprungliga företagsnamnet.

I centrum för Nilssons analys finns själva bussföraren omgiven av huvudmannen, entreprenören och resenären. Huvudmannen är i regel kommunen som har att sörja för en god kollektivtrafik med hög turtäthet och god tidshållning. Entreprenören är bussförarens arbetsgivare som ofta ingår i en stor koncern. Kunden åker buss och blir ofta irriterad om han eller hon får vänta några minuter. Det är i detta spänningsfält vi finner bussföraren. Det är föraren som ska förklara för kunden att kommunen dragit ner på turtätheten. Det är föraren som ska förklara att bussen gått sönder på grund av bristande underhåll. Det är här föraren ska forma strategier för att hantera sin tillvaro.

Den sammanfattande bilden av 1990-talets förändringar pekar mot att såväl huvudmän som entreprenörer har varit bristfälligt rustade för att klara av att hantera den nya situation som uppstått i avregleringens spår. Verksamhetskrav, ekonomiska villkor, arbetsuppgifter och sociala behov har sällan stämt överens. Detta har lett till att många anställda fått en motsägelsefylld arbetssituation, där ökade krav på servicekvalitet och resenärsorientering

ska leva sida vid sida med bland annat minskade resurser, ökad tidspress, oförutsägbarhet och otrygghet.

Tillit är det centrala begreppet i Nilssons analys. Den psykologiska kärnan i begreppet tillit är känslan av att människor och ting är pålitliga. Tillit är den mekanism som trots bristande kontroll gör det möjligt att genomföra handlingar och samhandlingar och ge dem en riktning som annars skulle vara omöjlig utan mycket stora transaktionskostnader. Principiellt kan man säga att utvecklingen vad gäller tillit i moderna organisationer går i två riktningar: mot lågtillitsarbetsplatser, där tillit och arbetsmoral fräts sönder som en följd av effektiviseringsstrategier där arbetsbördan stigit, inflytandet minskat och anställningsotryggheten ökat, och högtillitsarbetsplatser, där den detaljstyrda organisationen ersätts av flexibla och tillitsbaserade organisationer i vilka varje anställd behärskar flera moment och har inflytande.

Det är i den sociala interaktionen på arbetsplatsen som företaget, huvudmannen eller arbetskamraterna kan vidmakthålla, bygga upp eller underminera tillitssammanhanget. Det är på denna konkreta nivå som arbetsgivaren kan bekräfta de förväntningar anställda har på systemet och stärka tillitssammanhanget, medan ouppfyllda förväntningar eller dåliga erfarenheter kan leda till ett slags resignerad cynism eller en fullständig losskoppling från systemet. En anställningsrelation har en formell och en informell sida, där den informella består av vardagliga möten och relationer som bygger på hur givna villkor tolkas, på loften, förväntningar, tillit eller misstro.

När det gäller tillit är det främst fyra nyckeldimensioner som var för sig bidrar till att anställda upplever att ledningen går att lita på. Den första berör de anställdas upplevelse och värdering av hur ledningen tar hänsyn till deras intressen och behov under en omställningsprocess. En annan nyckeldimension är kompetens. Upplever de anställda att ledningen har kompetens att hantera situationen känner man tillförsikt inför framtiden, vilket medför minskad upplevelse av hot och risk. Den tredje avser huruvida man upplever att arbetsledningen är pålitlig. Den fjärde nyckeldimensionen berör öppenhet och ärlighet. När man som anställd upplever att ledningen uppfyller de ställda förväntningarna i dessa nyckeldimensioner reduceras osäkerhet och tvetydighet om sakernas tillstånd, och känslan av förutsägbarhet och tillit stärks. För Nilssons bussförare har utvecklingen varit den motsatta.

Ett annat centralt begrepp i Nilssons analys är psykologiska kontrakt. Ett brott mot det psykologiska kontraktet inträffar när den anställda erfar att det uppstått en

diskrepans eller obalans mellan hur arbetsgivaren uppfyller sina förpliktelser mot den anställda och vad som en gång lovades.

Tillit och ett bredare psykologiskt kontrakt måste förjänas över tid och det enda sättet att förtjäna det på är att arbetsgivaren framstår som trovärdig. Tillit är produkten av trovärdighet medan motivation, engagemang och framtidsoptimism är frukten av tillit. Detta står i motsättning till dagens upphandling och privatisering. Anställningstryggheten luckras upp och oförutsägbarheten ökar för de tillsvidareanställda. Effekten beskrivs som ett ”modernt slaveri”. Den falska lojalitet bussförarna tvingas uppvisa blir en handlingsstrategi för att undvika att lida personlig skada, något som illustreras av de många kärnfulla citat som avhandlingen kryddats med.

När det uppstått en negativ balans i det psykologiska kontraktet försöker bussföraren återställa balansen genom att begränsa sina skyldigheter gentemot organisationen. Förarna definierar sin arbetsroll som det formella kontraktet föreskriver. Brott mot det psykologiska kontraktet

leder oftast till att de anställda börjar omvärdera vad de är skyldiga organisationen i form av insatser. De definierar sina skyldigheter mot företaget i överensstämmelse med ”förväntat” beteende och formellt uttalade plikter vilket påverkar både trivsel och produktivitet. Uppfyllda förväntningar på ömsesidighet och på jämvikt i utbytesrelationen är nära förknippat med starka negativa emotionella reaktioner.

Bussförarna har distanserat sig från det inre organisatoriska livet genom att ”frikoppla” sig emotionellt och kognitivt. Istället fokuserar man i större utsträckning än tidigare sin kraft och energi på andra sfärer av det sociala livet såsom familj och fritid. Nilssons analys landar i en paradox som säger att en organisation som lever under konkurrens med andra aktörer på en öppen marknad har behov av engagerade och motiverade anställda men producerar istället anställda med ett smalt psykologiskt kontrakt, som istället för att engagera sig i sitt arbete och verksamhetens framtid reducerar sitt bidrag. Och det är väl en lärdom så god som någon.

JAN JOHANSSON

Uppgifter

17. Vad lyfts fram i texten som får just tillit att framstå som något särskilt viktigt i samband med bussförarnas situation efter avregleringen?

- A Tillit kan kompensera för bussförarnas förlorade kontroll.
- B Tillit kan motivera bussförarna att byta arbetsgivare.
- C Tillit kan bidra till att stärka sammanhållningen mellan bussförarna.
- D Tillit kan signalera till arbetsgivaren att bussförarna trots allt är lojala.

18. Vad avgör, enligt texten, i vilken mån en anställd känner tillit till sin arbetsgivare?

- A Företagets formellt uttalade målsättningar och förpliktelser.
- B De konkreta och vardagliga händelserna på arbetsplatsen.
- C Utformningen av löner och andra anställningsvillkor.
- D Företagets bemötande av och rykte bland kunderna.

19. Vilket motsägelsefullt förhållande utgör en viktig slutsats i Tommy Nilssons avhandling?

- A Huvudmännens besparingsiver har snarast lett till att deras utgifter ökat.
- B Individuella bussförare ställs emot yrkesgruppens kollektiva intressen.
- C Företag driver sina anställda att agera tvärtemot företagets behov.
- D Avregleringarna har lett till ökad detaljstyrning av kollektivtrafiken.

20. Hur bedömer textförfattaren Tommy Nilssons avhandling?

- A Som något förenklad men slagkraftig.
- B Som tidstypisk och motsägelsefull.
- C Som mycket ambitiös men ofullgånge.
- D Som knapphändig och sökande.

DELPROV MEK – MENINGSKOMPLETTERING

21. I Buenos Aires är tango inte bara kultur, utan också business. Inte sällan används tangons känslouttryck som ____: Här och ingen annanstans kan du uppleva den sanna tangos passion, sensualitet och nostalgi.

- A bruksanvisning
- B resedokument
- C innehållsdeklaration
- D försäljningsargument

22. Turville är själva ____ för en liten engelsk by, givetvis komplett med en utmärkt liten pub som ____ i *Morden i Midsomer* och flera andra filmer och tv-serier.

- A avstampet – debuterat
- B beteckningen – plagierats
- C urtypen – figurerat
- D grundvalen – regisserats

23. Inom ____ späder man ut påstått verksamma ämnen i vätska så många gånger att det inte kan finnas några molekyler kvar av det ursprungliga ämnet. Ändå hävdar anhängarna att medlen botar allt från sår till cancer. Att ____ behandlingar ändå tycks hjälpa vissa patienter beror enligt författarna uteslutande på ____; patientens förväntningar gör att medlet tycks ge effekt.

- A naprapatin – kompletterande – psykologi
- B zonterapin – traditionella – terapieffekten
- C läkekonsten – alternativa – optimism
- D homeopatin – verkningslösa – placeboeffekten

24. Grundprincipen är, enligt FN-stadgans artikel 51, att hot om eller användning av våld är ____, med två undantag: när det specifikt har ____ av säkerhetsrådet, eller som självförsvar mot ett väpnat angrepp tills säkerhetsrådet agerar.

- A rättsstridigt – förmenats
- B tillåtet – bekräftats
- C sanktionerat – reglerats
- D uteslutet – bemyndigats

25. Under 1930-talet framhölls särskilt delar av socialpolitiken och sysselsättningspolitiken som ____ för den svenska medelvägen mellan kapitalism och socialism.
- A utmärkande
 - B avvikande
 - C utpekande
 - D avgränsande
26. Visst känner många svenskar till att åtskilliga finländare *kan* svenska, men man antar gärna att det är ett språk ____ i skolmiljö, ungefär som vi lär oss engelska. Det är förvisso sant att en hel del finnar har lärt sig svenska i skolan, men de som är finlands-svenskar har ____ inte gjort det. De har lärt sig svenska i barndomshemmet, lika naturligt som de flesta svenskar gör.
- A absorberat – in natura
 - B förvärvat – per definition
 - C integrerat – da capo
 - D beläst – in absurdum
27. Ett urvalstest måste ha prediktiv eller prognostisk ____, alltså på ett säkert sätt kunna förutsäga till exempel framgång i utbildningen eller yrket.
- A analys
 - B validitet
 - C selektion
 - D konsensus
28. Förra året klarade sig aktiva pensionssparare bättre än passiva, enligt PPM. Men författaren pekar på en undersökning som visar att hushåll som gör många ____ på sikt har sämre avkastning än de som gör få. Kvinnor är också bättre ____ än män eftersom de gör färre fondbyten. Nackdelarna med att göra många affärer är avgiften, ____, och att skillnaderna i pris mellan köp- och säljkurs är en kostnad som påverkar värdet på fonder negativt vid stor omsättning.
- A fusioner – investerare – embargot
 - B transaktioner – placerare – courtaget
 - C kommissioner – ekonomer – royaltyn
 - D depositioner – mäklare – taxeringen

29. Till de vanligaste arterna hör låga örter med breda, bågnerviga blad i rosett. De grön- eller brunaktiga blommorna sitter samlade i långa ax i toppen av de upprättstående, bladlösa ____.
- A stänglarna
 - B kapslarna
 - C ståndarna
 - D kronbladen
30. Den tyska historieskrivningen om första världskriget har länge varit en ____ för samtidens kontroverser snarare än ett förutsättningslöst sökande efter orsaker och samband. När tyska bokhandlar nu fylls av böcker i samband med 100-årsminnet av krigsutbrottet verkar det dock som om kriget har tjänat ut som ____.
- A täckmantel – världsarena
 - B mittpunkt – referensram
 - C teaterkuliss – historiescen
 - D projektionsyta – samtidsspegel

In the following text there are gaps which indicate that something has been left out. Look at the four alternatives that correspond to each gap and decide which one best fits the gap. Then mark your choice on your answer sheet.

The Birth Order Effect

The order we're born in – first, middle or youngest child – is outside our control. So it can make us uncomfortable to think that our birth order can play a significant part in our success, our personality – the direction of our life. Surely, these things are not set before we even get started?

And **31**_____, we all know a 'typical middle child' and we recognise 'classic only-child behaviour'. And the over-achievement of the first-born is one of the most consistent findings in child psychology. So how big a role does birth order play?

The importance of birth order was first **32**_____ by the Austrian psychologist Alfred Adler. Michael Grose, an Adlerian-trained parenting expert, explains the basics. 'We're in a Darwinian struggle from the moment we're born, fighting for scarce resources within a family – our parents' time, love and affection,' he says. Through human evolution, birth order has determined who inherits power (the first-born) and who is sent to war (the youngest as he was the 'spare'). Grose admits, **33**_____, that the effects of birth order can vary according to different factors, including temperament, gender and age gap.

Historically, first-borns have been less likely to die in infancy, are less susceptible to disease and, as adults, more likely to reproduce. They are thought to be conscientious and achievement-oriented. A study of Norwegians born between 1912 and 1975 found that educational achievement was highest in first-borns and diminished the further down the birth order you got, despite little difference in IQ.

On the negative side, first-borns are the only ones who experience having their parents all to themselves, then having to share them. For this reason, they are thought to be anxious, emotionally intense, defensive and **34**_____ jealous rages. Another characteristic is caution and aversion to risk.

Many theorists group only children amongst first-borns – **35**_____ they never experience the frictions, fights or fondness that comes with siblings.

Alternatives

31.

- A further
- B yet
- C mostly
- D then

32.

- A turned in
- B looked after
- C set out
- D left open

33.

- A luckily
- B therefore
- C confidently
- D however

34.

- A prone to
- B rejected by
- C eager for
- D dependent on

35.

- A for
- B although
- C so
- D because

ANNA MOORE, PSYCHOLOGIES MAGAZINE

Globalisation

A review of *1493: Uncovering the New World Columbus Created* by Charles C. Mann

Globalisation is commonly seen as a distinctly modern state of the world, resulting from air travel and free trade. In *1493*, Charles Mann shows this is not so – we have been interconnected for a very long time indeed.

Our perception of a local and pristine bygone world is in fact an imagined version of the past. Trade and exchange have linked Europe and the Americas since Europeans first sailed beyond their shores. In this wonderfully entertaining and subtly balanced book, Mann traces some of these linkages, telling familiar stories mixed with fascinating new takes.

Plants are a familiar example of one such link. Of all the things that have moved with people around the world, food and drug plants top the list. We take our ideas of the world for granted – how could there be Chinese or Indian cooking without chilli peppers, or Irish stew without potatoes? But these plants came from the Americas, and relatively recently at that – post-1493!

Mann focuses on the chains forged by the Spanish galleon trade, largely because Spain was the first European country to have a truly global enterprise. People, plants and minerals all travelled around the world in a complex web, with fascinating cause and effect – from the collapse of the Chinese Qing dynasty to the Irish potato famine to the translocation of millions of African people to the Americas as part of the slave trade. One might quibble that other narratives of exploitation and trade are ignored,

but this focus allows Mann to explore the ramifications of actions in a more detailed way.

Colonisation of the Americas has previously been contrasted by degree of exploitation – the English went to cultivate and the Spanish to extract. But Mann convincingly paints a picture of extraction by all European colonists, whether exhausting the land along the eastern seaboard of what is now the US by planting tobacco or by mining silver in the Bolivian Andes.

Mann also explores how the flood of silver from Bolivian mines into Europe not only caused financial volatility and ultimately the bankruptcy of the Spanish state, but also fuelled unrest in China. Using material from recently available archives, the story of China's interactions with Europe enriches the narrative.

The complexities of interconnections are in essence the theme of the book, and nowhere is this more apparent than in the discussion of the iniquitous trade in humans, which completely changed our species. What makes this book compulsive reading is not the stance it takes, but instead the detailed humanity with which Mann tells the story, and the way in which he illustrates the paradoxical nature of the ecological effects linking the world. What our ancestors did had unexpected effects; what we do today will, too.

SANDRA KNAPP, NEW SCIENTIST

Questions

36. What is argued in the first two paragraphs?

- A Widespread historical notions have little connection with reality.
- B Modern international relations are less extensive than often believed.
- C Commercial incentives are not enough to build an interconnected world.
- D Today's globalisation can be seen as little else than a popular myth.

37. What is the reviewer's opinion about the focus of Mann's book?

- A It tends to make it difficult to follow his main line of presentation of early trade relations.
- B It is too restrictive to allow general conclusions about commercial relations in the post-Columbus era.
- C It serves his purpose of showing the nature and unpredictable impact of early international trade.
- D It can be seen as self-evident in view of Spain's dominance in the post-1493 world of sea trade.

38. In what way does Mann shed new light on the role of Europe in the colonisation of the New World?

- A He points out important variations between the colonising countries.
- B He considers underlying similarities more relevant than superficial differences among colonist practices.
- C He specifically addresses the moral issues involved in colonisation.
- D He stresses the attraction of silver for all the European countries colonising South America.

39. What is claimed about Bolivian silver?

- A It helped to improve relations between Europe and China.
- B In the long run, exporting it to Spain cost far more than was financially acceptable.
- C In the end, working conditions at the mines brought production to a halt.
- D Its abundance gave rise to economic and social instability in opposite parts of the globe.

40. What is the reviewer's overall impression of Mann's book?

- A It is a good read, although somewhat moralizing in places.
- B It is demanding reading and full of interesting new speculations.
- C It is full of human interest, with some unconventional perspectives.
- D It is well written but its style could have been more personal.